

Jánošík bez pátosu a legend

Zuzana Andrejco Ferusová | MLOKi | 09.12.2020

Mýtus Jánošíka a jeho odraz v umení ma fascinuje, odkedy som čítala dvojdielny román Gustáva Maršalla Petrovského, veľmi málo známeho rovesníka Vajanského. Bol to zároveň román, podľa ktorého bratia Siakel'ovci nakrútili prvý hraný, vtedy ešte nemý film Jánošík (1921). Odtedy má táto legenda svoje vlastné dejiny nielen cez literárne, divadelné a filmové stvárnenia, ale napríklad aj cez rôzne paródie. Nové originálne spracovanie Jánošíka aktuálne prináša bratislavské Divadlo Aréna.

Mimoriadne zaujímavá kniha na túto tému je aj monografia poľskej autorky Joanny Goszczyńskiej Mýtus o Jánošíkovi, ktorá z odstupu inonárodnej vedkyne odhaľuje nánosy, ktoré sa v našej kultúre počas storočí v tomto mýte navrstvili. Ako nás však správne navádza autor textu a režisér inscenácie Jakub Nvota, zásadnú úlohu pri premene historickej osoby Juraja Jánošíka na literárneho hrdinu a našu národnú legendu zohrali štúrovskí básnici. Tí v súlade s dobovými požiadavkami romantizmu využili vhodnú látku – život a príhody zbojníka – na vytvorenie legendy o rebelovi, nekonvenčnom hrdinovi, ktorý sa búri proti spoločenskému zriadeniu a nespravodlivosti. Doslova z neho vykreovali bojovníka za národ i ďalšie vznešené idey.

Jánošík. Príbeh vraha? je hra napísaná na objednávku Divadla Aréna a inscenácia je zaradená do tzv. Občianskeho cyklu. Už pri letmom pohľade je zrejmé, že sa vymyká z radu predošlých hier a inscenácií tohto cyklu. Nvotov rukopis je hravejší, autor a režisér očividne miluje situačnú komiku a bez rozpakov ju často využíva.

Na odmýtizovaní Juraja Jánošíka inscenácia postupuje opatrnou prácou, ktorá očisťuje príbeh nielen od obvyklého inventára vonkajších ornamentov (nečakajte nijaké vrkôčiky, valašky, zázračné opasky), ale najmä od legendických prvkov (Jánošíkovi pripisované nezvyčajné talenty ako nadmerná sila alebo aj genialita v ranom veku, lapanie na hrachu atď.). Podtitulom – Príbeh vraha? – a hlavne prehrávaním rôznych možných variantov dôležitých bodov v jeho životopise, ktoré sú pre nás dodnes nejasné (vražda farára, okradnutie grófký) sa inscenácia posúva na škále legenda – pravda zas o kúsok bližšie k pravdepodobnému daniu.

Silní herci a živá hudba

Hudbu Martina Geišberga považujem za jeden z hlavných ťahákov inscenácie, výber muzikálne nadaných hercov a ich živé hranie a spievanie túto líniu navyše vhodne podporuje. Najprepracovanejšie piesne, ktoré majú zároveň aj hitový potenciál, sú podľa mňa skladby Hady v podaní Richarda Autnera a Svadobná, ktorú spieva Broňa Kováčiková.

Príťažlivosť inscenácie spočíva aj v silných hereckých výkonoch. Prirodzený šarm a sústredený výkon Richarda Autnera v titulnej úlohe Jánošíka miestami dokonca dokázal zakryť aj drobné medzery textovej predlohy, ktorá nedokázala dôsledne

vystavať charakter protagonistu do celkovej presvedčivosti. Poetika, ktorou je Jakub Nvota v slovenskom divadelníctve známy už od konca deväťdesiatych rokov, narazila v tejto inscenácii na svoje limity. Kombinácia pomerne vážnej témy (navyše tu konzultovaná aj s Historickým ústavom SAV) a hravého, často aktualizujúceho, blasfemického či satirického prístupu režiséra k látke sa na niektorých miestach až vypuklo vzpierať tomu, aby bol výsledok konzistentný. Spontánný a autentický výkon Kamila Mikulčíka však pripisujem tiež na vrub režisérovi, ktorého miestami až príliš civilný štýl dokázal tento herec vhodne naplňať civilným spôsobom hrania. V postave Uhorčíka sa objavuje Ondrej Koval' a ako je uňho zvykom, veľmi tvárne modeluje i ďalšie postavičky a aj na najmenšom priestore ich výrazným detailom dokáže medzi sebou odlíšiť. Herečka Broňa Kováčiková zaujala najmä speváckymi partmi, drobné ženské roly boli, žiaľ, predpísané tak, že len sekundovali mužským protagonistom, a neumožnili jej výraznejšie sa prejaviť aj herecky.

Najväčším hereckým zážitkom večera však ostáva výkon Juraja Loja, predovšetkým v postave Laca Ocskaya, veliteľa – prebhlíka. Sugestívny dialóg medzi Ocskayom a Jánošíkom v predvečer boja považujem zároveň za najpodmanivejšiu scénu inscenácie. Loj predstavuje zúfaleho, alkoholom zničeného vojenského veliteľa s komplexným prístupom k postave. Jeho Ocskay sa pred našimi očami premieňa na zúfalú kreatúru bez morálky, stelesnenie zdevastovaného človeka vojnových a povstaleckých čias.

Zmieniť musím aj občasný vpád nevkusy na scénu – napríklad v podobe nadužívania vulgarizmov bez hlbšieho významu, ale aj v prepiatom stelesnení skazenej barónky Schardonky v podaní Eleny Podzámskej.

Nvotov Jánošík

Prepojenie s líniou štúrovcov (Richard Autner stvárňuje nielen titulného Jánošíka, ale aj Janka Kráľa) sa ukázalo ako invenčný a priliehavý prístup, ktorý vytvoril hre svojbytnú oporu. Takisto občasný žmurkanie autora hry cez repliky, ktoré nás očividne vracajú do času aktuálnych dní, oceňujem ako nenásilný spôsob, ktorým sa divákovi pripomína, že hoci sú časy rákociovsko-habsburských bojov dávno preč, medzi ľuďmi a páni sa predsa toho veľa nezmenilo... Sloboda je to, po čom všetci volajú, ale stále jej nie je dosť pre všetkých. Všetci za ňu bojujú, veď platí, že ju chcú mať nielen zbojníci, ale aj páni a napokon aj obyčajní ľudia. A ak ju niektorí konečne nájdú, je veľmi krehká, aby dokázala bezpráčne prežiť dlhší čas. A to platí rovnako v roku 1700, ako aj v roku 2020.

JÁNOŠÍK – príbeh vraha?

Dobrá otázka. A nebude jediná.

Aj ďalšie prináša hra Jakuba Nvotu, napísaná na objednávku Divadla Aréna, v spolupráci s Historickým ústavom SAV, ktorá predstavuje osudy nášho národného hrdinu Juraja Jánošíka v novom svetle, na základe autentických dobových materiálov.

RECENZIA

Text hry bol napísaný na objednávku Divadla Aréna a je súčasťou tzv. Občianskeho cyklu Divadla Aréna.

Autor diela: Jakub Nvota

Réžia: Jakub Nvota

Dramaturgia: Saša Sarvašová

Obsadenie: Richard Autner, Juraj Loj, Ondrej Koval', Kamil Mikulčík, Broňa Kováčiková, Roman Pomajbo, Elena Podzámska

Scénografia: Karel Czech

Kostýmy: Diana Strauszová

Hudba: Martin Geišberg